

אין עד נעשה דיין 181. גיטין ה': "איתמר בפני כמה" עד "אלא הכא בהא קמיפלגי"

איתמר: בפני כמה נותנו לה? רבי יוחנן ור' חנינא, חד אמר: בפני שנים, וחד אמר: בפני שלשה. תסתיים, דר' יוחנן הוא דאמר בפני שנים, דרבין בר רב חסדא אייתי גיטא לקמיה דר' יוחנן, ואמר ליה: זיל הב לה באפי תרי ואימא להו בפ"נ ובפני נחתם, תסתיים. לימא בהא קמיפלגי, דמאן דאמר בפני שנים, קסבר: לפי שאין בקיאיין לשמה, ומאן דאמר בפני שלשה, קסבר: לפי שאין עדים מצויין לקיימו! ותסברא? הא מדר' יהושע בן לוי אמר לפי שאין בקיאיין לשמה, רבי יוחנן אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו; והכא הכי קאמר ר' יוחנן בפני שנים! ועוד, הא רבה אית ליה דרבא! אלא, דכ"ע - בעינן עדים מצויין לקיימו, והכא בשליח נעשה עד ועד נעשה דיין קמיפלגי, מ"ד בפני שנים, קסבר: שליח נעשה עד ועד נעשה דיין, ומאן דאמר בפני ג', קסבר: שליח נעשה עד ואין עד נעשה דיין. והא קיימא לן בדרבנן דעד נעשה דיין!

2. רשב"ם בבא בתרא קיד. ד"ה ואין עד נעשה דיין

ואין עד נעשה דיין - המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין באותו דבר וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידין אחרים בפניו ונראה בעיני דגזירת הכתוב היא דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב מדבר (שבועות דף ל) לפני ה' היינו לפני הדיינין אשמועינן קרא דצריך להעיד שנים לפני הדיינין אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין.

3. בבא בתרא קיג: "תני רבה בר חנינא" עד קיד. "איתמר קנין"

תני רבה בר חנינא קמיה דרב נחמן: אוהיה ביום הנחילו את בניו - ביום אתה מפיל נחלות, ואי אתה מפיל נחלות בלילה. א"ל אביי: אלא מעתה, דשכיב ביממא הוא דירתיה ליה בניה, מאן דשכיב בליליא לא ירת ליה בניה? דלמא דין נחלות קא אמרת! דתניא: בוהיתיה לבני ישראל לחוקת משפט - אורעה כל הפרשה כולה להיות דין; וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה: שלשה שנכנסו לבקר את החולה - רצו כותבין, רצו עושין דין, שנים - כותבין ואין עושין דין; ואמר רב חסדא: לא שנו אלא ביום, אבל בלילה, אפילו שלשה - כותבין ואין עושין דין, מאי טעמא? דהוו להו עדים, ואין עד נעשה דיין. אמר ליה: אין, הכי נמי קאמינא.

4. תוספות בבא קמא צ: ד"ה כגון "ועוד פי' ר"י טעם אחר" עד "והיינו דקאמר בפרק" "וטעם דאין המעיד" עד "ורשב"ם מפרש"

כגון שראוה בלילה -...וטעם דאין המעיד נעשה דיין יש מפרשים משום דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה דכיון שהוא עצמו עד ודיין לא יקבל הזמה על עצמו ועל טעם זה קשה להר"י דאורליינש דאלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה אלא ע"כ יכולין להזימם בב"ד אחר ה"נ בני הזמה נינהו בב"ד אחר ורשב"ם מפרש משום דכתיב ועמדו שני האנשים דאמרינן שבועות (ד' ל.) אלו העדים לפני ה' אלו דיינין משמע שיעמדו העדים לפני הדיינין ולא שיהיו עדים בעצמן יושבין ודנין ועוד פי' ר"י טעם אחר דאין עד נעשה דיין משום דנפקא לן מביום הנחילו את בניו דע"פ הנחלת יום ששמעו מבקרי החולה שנתן לכל אחד מבניו יעמידו כל אחד בחלקו אבל ע"פ שמועתו בלילה לא יעמידו כל אחד בחלקו לפי ששמיעתו בלילה אין ראוייה לדון על פיהם כדפי' וכיון שאין יכול לדון ע"פ ראיית לילה עד שיעידו עליהם ביום ה"ל עדים ולכך אין יכול לדון דאין עד נעשה דיין אלמא מהכא הוא דשמעינן דאין עד נעשה דיין והיינו דקאמר בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) ור"מ דנפקא ליה שאין דנין אפי' גמר דין אלא ביום מדאיתקש דינין לנגעים ביום הנחילו מאי עביד ביה ומוקי ליה ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה דבלילה כותבין ואין עושין דין ומסיק ואזיל כולה סוגיא עד ה"ל עדים ואין עד נעשה דיין ולהכי איצטריך לאתויי עלה אמר רב חסדא דכל עיקר לא מייתי דרשה דביום הנחילו אלא משום דבעי לאפוקי מינה דאין עד נעשה דיין כדמפרש רב חסדא דאי

לאו דלהכי אתא אמאי איצטריך כלל [ביום הנחילין] לר"מ וא"ש הא דמייתי עלה ואמר רב חסדא ולא קאמר אמר רב חסדא בלא וי"ו.

5. מרדכי סנהדרין סימן תרצ"ו "מיהו אומר השר מקוצי" עד "האוהב והשונא"

[רמז תרצו] נשאל לר"מ על העד שעתה נעשה קרוב והשיב נ"ל דמטעם זה יש לפסול השטר שראו חתימת השטר ביד שמעון קודם שנעשה קרובו דאיכא למיחש שמא לאחר שנעשה קרובו כתב וזיף והקדים הזמן כמו שהוכיח ר"י בשמעתא דעד זומם והוכיח מההיא מתנתא דהוו חתימי עליה תרי גזלני כו' ולא נפניתי להאריך והא דתניא בתוספתא בפ' זה בורר [*היה] חתום על השטר ונעשה חתנו אחרים מעידים עליו ולא הוא ה"פ אחרים מעידים שראו חתימתו בשטר *קודם שנעשה חתנו דליכא למיחש אחר שנעשה חתנו זיף וגם מעידים עליו שזו חתימתו דלאו עליה סמיך כלל הא לאו [הכי] חיישינן כדפרישית ואע"ג דכתב עליו הנפק [*פי' ואפשר שחתמו לאחר שנעשה חותנו] אין להכשירו בשביל זה דהא אמר פרק בתרא דכתובות [דף קט.]. דהדיינין חותמים על השטר אע"פ שלא קראוהו גבי העורר על השדה כו' ושלוש מבר"ב: אמרינן בירושלמי מנין שלא יהו העדים קרובים לדיינין [*אשר"]. ומנין שלא יהו העדים קרובים לדיינים הגע עצמך הוזמו לא מפיהם הם נהרגין. ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיזום חברו ואם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו. ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג על פי שנים עדים הרוג ע"פ דיינין כו'. ע"כ באשר"י [הגע עצמך נהרגים] [לא] על פיהם [*לא] נהרגו [*כך לפוסלם] [ברב אלפס כתוב הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגים] מנין שלא יהו [הדיינים] קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ דיינים מה עדים אינם קרובים אף דיינים אינם קרובים והלכתא בין הדיינים בין הלוא והמלוה בין הערב קרובין לעדים [העדים] פסולים וכן הדיינים והכי איתא בירושלמי קרובי הדיינים לא יעידו משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי לא יקבלו הדיינין הזמה מקרוביהם ומהאי טעמא נמי אמרינן אין עד נעשה דיין בדיני נפשות משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה מיהו אומר השר מקוצי דלעולם קרובי הדיינים כשרים דהוה ליה עדות שאתה יכול להזימו בב"ד אחר אבל הכא אי עד נעשה דיין אי אתה יכול להזימה אפי' בב"ד אחר שהרי לא [נתבטל] [נתקבל] עדותן בב"ד כשר שהן עצמן היו דיינין ומאחר שהוזמו אגלאי מילתא למפרע דפסולין היו ואפילו למ"ד מכאן ולהבא הוא נפסל נראה דמאותו דבר עצמו מיהא הוא נפסל למפרע:

6. סנהדרין לב. "א"ר חנינא דבר תורה" עד "אלא מעתה"

אמר רבי חנינא: דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר משפט אחד יהיה לכם, ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוי

7. סנהדרין עח. "ואמר רבא עדים שהעידו בטריפה" עד "ואמר רבא שור טריפה"

ואמר רבא: עדים שהעידו בטריפה והוזמו - אין נהרגין, עדי טריפה שהוזמו - נהרגין. רב אשי אמר: אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין, לפי שאינן בזוממי זוממין

8. מכות ה: "ומה שנים נמצא אחד מהן" עד ו: משנה

ומה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - עדותן בטלה, אף שלשה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - עדותן בטלה; מנין אפי' מאה? ת"ל: עדים. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים - בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות - תתקיים העדות בשאר; רבי אומר: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות. ואימתי? בזמן שהתרו בהן, אבל בזמן שלא התרו בהן, מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש? גמ'. אמר רבא: והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: מכדי תוך כדי דיבור היכי דמי? כדי שאילת תלמיד לרב, מאה טובא הווי! אמר ליה: כל חד וחד בתוך כדי דיבור של חברו. רבי עקיבא אומר: לא בא שלישי כו' ומה שנים כו'. אמר ליה - רב פפא לאביי: אלא מעתה, הרוג יציל! כשהרגו מאחוריו. נרבע יציל! כשרבעו מאחוריו. הורג ורובע יצילו! אישתיק. כי אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: איקום דבר, במקיימי דבר הכתוב מדבר. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים וכו' מה יעשו שני אחים כו'. היכי אמרינן להו? אמר רבא, הכי אמרי' להו: למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו? אי אמרי: לאסהודי אתו, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - עדותן בטלה, אי אמרי: למיחזי אתו, מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש? איתמר, אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כר' יוסי, ורב נחמן אומר: הלכה כרבי.

ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין כו' - נראה בעיני דדוקא נקט שנכנסו לבקר הלכך רצו יעידו רצו יהיו דיינים אבל אם נכנסו להעיד שזימנום לשם והביאום לשמוע כדי להעיד הרי הם עדים ואין עד נעשה דיין דמי לנכנסו בלילה דחשיב להו עדים לקמן הואיל ומתחלה לא היו ראויין לדין דלילה לאו תחלת דין הוא וכ"ש הכא דאם באו לשם עדות אין עד נעשה דיין וראיה לדבר בפ"ק דמכות (דף ו) דקחשיב להו רבי יוסי התם עדים לפסול את השאר אם ראו עמהן את המעשה והן פסולין לעדות וחשיב לה עדות שנמצא אחד מהן קרוב או פסול ותבטל עדות כולן ורבי פליג עליה ואמר מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש ואמרינן בגמ' דרבי נמי מודה דהוה להו עדים בראיה בעלמא אם באו לראות כדי להעיד דאמר רבא כי אמרינן להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו כלומר כשבאתם לראות את המעשה לאיזה דעת באתם לראות או להעיד אי אמרי לאסהודי אתינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה ואי אמרי למיחזי אתינן מה יעשו שני אחין כו' ואמר רב נחמן התם הלכה כרבי וקי"ל הלכה כרב נחמן בדיני נמצאו למדין שהבא לראות מעשה כדי להעיד חשבינן ליה עד ואפילו לפסול כל חבריו לבטל עדותן אם הוא פסול וכל שכן היכא דזימנוהו לבוא לראות צוואת שכיב מרע כדי להעיד דשוב אינו עושה דין והדתנן בראש השנה (דף כה:) ראוהו ג' והם בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד התם הוא שלא באו מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד דא"כ שוב אין היחיד יכול להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא כשראוהו ממילא בלכתם בשוק או שהיו יושבין במקום אחד ומשם ראוהו וסייג מצאתי לדברי מתשובת רבינו שלמה זקני מ"כ שכתב בה כן ועוד מדרב יהודה שמעינן דאין צריך לומר אתם עדי בשכיב מרע דאמר רב יהודה ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ופירש רב חסדא לא אמרן אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין כיון דליליא לא חזי לדינא עדים הוא דשוניהו ואין עד נעשה דיין והאי ביום היכי דמי אי דאמר להו הו עדים מי מצי למימר רצו עושין דין הא בהדיא סהדי שוינהו אלא לאו דלא אמר להו הו עדים וקתני רצו כותבין.

10. תוספות בבא בתרא קיד. ד"ה אבל "ומה שפירש בקונטרס" עד סוף התוספות

אבל בלילה אפילו שלשה כותבין ואין עושין דין - דההיא ראייה כמו עדות ואין מקבלין עדות בלילה כדמוכח פרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כה: ושם) דקבלת עדות כתחלת דין והיום דראוי לקבלת עדות יכולין לדון על פי ראיית יום דלא תהא שמיעה גדולה מראייה ולא כמו שפירש הקונטרס דאמר קבלו עדות שהעידו לפנייהם בלילה דנין למחר ע"פ אותו עדות ואין צריכין לחזור ולהעיד בפניהם ביום ומה שפירש הקונטרס דוקא שנכנסו לבקר אבל הזמינום להעיד שוב אין יכולין לדון אפילו יעידו אחרים דהוה להו עדים ואין עד נעשה דיין והביא רביה מפ"ק דמכות (דף ו.) דרבי יוסי סבר נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות כולן בטלה ולרבי נמי כי אמרי לאסהודי אתינא עדותן בטלה ופסיק רב נחמן דהלכתא כוותיה דרבי וקיימא לן כרב נחמן בדיני וההיא דר"ה דמושיבין מחבריהן אצל היחיד איירי שלא הלכו מתחלה ע"מ לראות דא"כ אין שוב היחיד יכול להיות דיין והביא רביה נמי מתשובת רש"י זצ"ל שהיה מדקדק מכאן שאין צריך לומר אתם עדי דאי אמר להו ליהו עלי סהדי אמאי רצו עושין דין הא בהדיא שוינהו סהדי ואע"פ שפ"ה שיכול להיות דיין כשראו בלילה כיון שיש עדים מעידים בפניו כשמתכוין להעיד גרע טפי ואין להקשות כי פריך בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כה:) מושיבין מחבריהן לוקמו בדוכתייהו וליקדשו דלא תהא שמיעה גדולה מראייה אמאי לא משני כגון שנתכוונו להעיד דאין יכולים להיות דיינין דהא אי נתכוונו לא היה היחיד נעשה דיין ומיהו אין נראה פי' דטעם דאין עד נעשה דיין הו או משום דהויה עדות שאי אתה יכול להזימה דכיון שהן עצמן עדים ודיינין לא יקבלו הזמה על עצמן או משום דבעינן ועמדו שני האנשים אלו העדים לפני ה' אלו דיינין אבל העדים עצמן אין חוזרין ויושבין ודינין ומהני טעמי אין לפסול המתכוין להעיד אלא דוקא עד המעיד ומההיא דמכות שהביא אין ראייה דהתם גזירת הכתוב הוא דמקיש ג' לשנים דאפילו הן מאה אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ועוד קשה לר"י לפירושו דמדמה אין עד נעשה דיין לנמצא אחד מהן קרוב או פסול א"כ לרבי יוסי דאית ליה דבראייה בעלמא בלא כוונת עדות נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה כמו כן לא יעשה שוב דיין א"כ לית ליה שלא תהא שמיעה גדולה מראייה והשתא בר"ה פריך בפשיטות ולא תהא שמיעה גדולה מראייה ומשמע דליכא מאן דפליג ועוד קשה דרב יהודה אדרב יהודה דרב יהודה פסיק במכות (דף ו.) כרבי יוסי דבראייה בעלמא נעשה עד ואין עד נעשה דיין וא"ת היכי קאמר רב יהודה רצו עושין דין הלא נעשו עדים אע"פ שלא נתכוונו אלא ודאי אומר ר"י דאין לדמותו ועוד אומר ר"י דהתם נמי בכונה לחודה שנתכוונו להעיד בשעת ראייה לא היתה עדותן בטלה אלא כשהעידו אח"כ בב"ד דאי לא

תימא הכי אין לך גט כשר כשנותנין בפני קרובין או קדושין אם נתכוונו להעיד והא דקאמר ומה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש אע"פ שאין עדותן בטלה אלא כשמעידין בפני ב"ד מ"מ פעמים שאין האח זה יודע שכבר העיד אחיו ומעיד ומיהו מעיקרא הוה בעי למימר התם דבראיייה בעלמא בלא העדאה נפסלין כשנמצא אחד מהם קרוב או פסול מדפריך הרוג יציל נרבע יציל הורג ורובע יצילו אבל לפי המסקנא דבעי למימר ומסיק רבא אמר קרא יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר דהיינו עדים שהדבר מתקיים על ידיהן אין נפסלין עד שיעידו בבית דין ויקיימו דבר.

11. בבא קמא צ. "התוקע לחבירו" עד "סטרו נותן" צ: "איבעיא להו מנה" עד "וסבר רבי עקיבא"

מתני'. התוקע לחבירו - נותן לו סלע, רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי: מנה. גמ'. איבעיא להו: מנה צורי תנן או מנה מדינה תנן? תא שמע: דההוא גברא דתקע ליה לחבריה, אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה, אמר ליה: הא אנא הא ר' יוסי הגלילי, הב ליה מנה צורי; ש"מ: מנה צורי תנן, ש"מ. מאי הא אנא הא רבי יוסי הגלילי? אילימא ה"ק ליה: הא אנא דחזיתך, והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה צורי, זיל הב ליה מנה צורי; למימרא, דעד נעשה דיין? והתניא: סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש - מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיין, דברי רבי טרפון; ר' עקיבא אומר: כולם עדים הם, ואין עד נעשה דיין; עד כאן לא קאמר ר' טרפון - אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיין, אבל עד נעשה דיין לא קאמר! כי תניא ההיא - כגון שראו בלילה, דלא למעבד דינא נינהו. ואיבעית אימא, הכי קאמר ליה: הא אנא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי, דאמר מנה צורי, והא סהדי דמסהדי בך, זיל הב ליה מנה צורי

12. ראש השנה כה: משנה וגמרא "ראוהו בית דין יעמדו שנים" עד "ראוהו שלשה"

/משנה/. ראוהו בית דין וכל ישראל, נחקרו העדים, ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה - הרי זה מעובר. ראוהו בית דין בלבד - יעמדו שנים ויעידו בפניהם, ויאמרו מקודש מקודש. ראוהו שלשה והן בית דין - יעמדו השנים, ויושיבו מחביריהם אצל היחיד, ויעידו בפניהם, ויאמרו מקודש מקודש - שאין היחיד נאמן על ידי עצמו. ראוהו בית דין יעמדו שנים ויעידו בפניהם ואמאי? לא תהא שמיעה גדולה מראייה! - אמר רבי זירא: כגון שראוהו בלילה.

13. תוספות ראש השנה כה: ד"ה לא

לא תהא שמיעה גדולה מראייה - פירש בקונטרס דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש ובחנם דחק דאפילו בדיני נפשות אמרינן הכי בפרק החובל (ב"ק דף צ: ושם) אם ראוהו ביום.

14. רמב"ן בבא בתרא ק"ג: ד"ה רצו עושין דין מתחילת דבריו עד "וקנין בבית דין"

רצו עושין דין. פירש הר"ר שמואל ז"ל דאע"ג דאין אדם מעיד בפניהם הא פרכינן בראש השנה (כ"ה ב') לא תהא שמיעה גדולה מראיה, ואינו מחוור לי שלא אמרו שם כן אלא לעדות החדש דלא כתיבא ביה הגדה אלא כזה ראה וקדש, וכך פי' שם רש"י ז"ל זקנו, אבל בדיני ממונות ספיקא דגמרא היא דבפרק האשה שנתאלמנה (כ"א ב') שקיל וטרי בה בדיינין המכירין חתימת ידי עדים אם צריכין להעיד בפניהם, ובפרק החובל (צ' ב') נמי איכא תרי לישני, אלא הכא הגדת בעל דין איכא והרי היא כמאה עדים, שאין ספק שהודאה בבית דין נמי הודאה היא ועושין בה דין, וקנין בבית דין נמי קנין הוא דכיון שמוסר דבריו לבית דין ועושה מעשה בפניהם למסור להם דינו ודאי דנין בהם על פי עצמן, דהגדת בעל דין מיקריא, ולא חשו בדבר אלא כשראו מעצמן או שמכירין.